

Scharffenbergs juleønsker

Et svar fra arkivar Jonas Jansen.

II.

Dr. Scharffenbergs understrekning — i romertall III — av at NS før 1940 var et lovlig parti, og at et parti med samme program ville være lovlig i dag, er overflødig. Ingen bestrider det. Landsforræderiet stod ikke på partiets program. Men da partiets fører begikk forræderi, på partiets vegne — og han hadde på grunn av dets autoritære organisasjon myndighet til å opptre på partiets vegne — da visste alle medlemmer at de var medansvarlige. De hadde valget mellom å melde seg ut — hva mange gjorde — og å akseptere forræderiet. De som ikke meldte seg ut, avgjorde selv sin stilling. Hver for seg, individuelt. Deres individuelle ansvar betinger i dag deres individuelle straffeskyld.

Det ville visselig være udemokratisk og ulovlig å forby et politisk parti. Men det er ikke udemokratisk å slå fast at et parti — eller en

ikke trusler mot dem selv, men mot Norges samlede ungdom. Jeg mener ikke at dette unnskylder dem, men jeg er forbauset over at dr. Scharffenberg ikke mener det.

Vi vet også at der var mange som ikke lot seg tvinge eller skremme til noe som helst. Lærerne ble «tvunget» til å være med i Lærersambandet — men de nektet. De visste at det gjaldt levebrødet; mange ble gjenstand for direkte mis-handling, enkelte på livet løs. Men de lot seg ikke tvinge.

Enkelte av oss husker en rekke avisartikler fra 1940, med overskriften «Vivere non necesse est» — A leve er ikke nødvendig. Det var en stolt og fri manns ord, en mann som visste at det kan være større verdier til enn livet. Vi andre husker denne mann. Men dr. Scharffenberg har åpenbart glemt ham. Dr. Scharffenberg hevdet alt i 1945 at vi burde se med mildhet og forståelse på tyskertøsene; for de hadde bare handlet som de gjorde under innflytelse av sin kjønnsdrift! Coire necesse est? Og i dag finner dr. Scharffenberg det naturlig og forsvarlig at folk som blir truet — ikke engang på livet men bare på levebrødet — fluksens faller til fote og lydig går inn i en organisasjon, som støtter Norges fiender under Norges krig.

Dr. Scharffenberg håper på amnesti. For meg og sikkert for mange står denne mulighet som en opprørende og forferdende tanke. Den dag Norge gir landssvikernes amnesti, vil jeg skamme meg over mitt fedreland. En amnesti vil — foruten å medføre uhyrlige inkonsekvenser — være en desavuering av hele rettsoppgjøret, og ikke bare av det, men også av den tanke som ligger bak det: tanken om fedrelandet som det høyeste rettsgode.

Vi husker den henstilling dr. Scharffenberg og en rekke andre, gode og fedrelandssinnede menn for en tid siden rettet til myndighetene om å la alle dødsdømte bli benådet. Også den fylte meg med dyp forferdelse. Ikke fordi jeg er noen særlig ivrig tilhenger av dødsstraff — skjønt jeg nok mener at forbrytelser begått under krig bør pådømmes overensstemmende med krigens lov, slik at forbryterne ikke likefram høster fordeler av at de har greidd å holde sitt spill gående under hele krigen, og først kan trekkes for retten etterpå. — Men fordi jeg finner at sammenheng og konsekvens er uomgjengelige, egen-skaper ved et rettmessig oppgjør. Blir de 50's henstilling fulgt, så gjø-

hvilken som helst annen organisasjon — som under krig støtter landets fiender, handler ulovlig, og at ethvert medlemskap i en slik organisasjon individuelt medfører straffansvar.

Dr. Scharffenbergs forkastelse av den kollektive skyld er også overflødig; alle landssviksaker er individuelle. Doktoren synes i stedet å operere med noe som vi kan kalle kollektiv uskyld. Det gjelder de grupper som etter hans opplysning ble tvunget, ja skremt til å melde seg inn i NS, — først og fremst de politifolk som gikk inn i partiet for å få beholde sitt levebrød.

Tvang er et relativt begrep. Der var mange nordmenn som var utsatt for tvang under krigen! Presidentskapet, hvis uverdige henvendelse til Kongen om abdikasjon dr. Scharffenberg selv fordømmer, handlet under tvang og trusler — res ikke bare de dødsdømte som heretter avses, illusoriske men også de som er eksekvert, får på-

trykt et ugyldighetsstempel, som utslag ikke av samfunnets rettmessige reaksjon på forbrytelsen, men av hastverk, opphisselse, uklarhet, manelende besinnelse i tiden før krigen «kom på avstand». De henrettelser som er foretatt, vil da ikke lenger være en følge av forbrytelsens grad, men må sees som resultat dels av slump — hvilke saker som først ble ferdige til behandling — og dels av manglende evne til å trekke saken i langdrag. De henrettedes etterlatte vil vite at døden slett ikke hadde vært nødvendig; det gjaldt bare å trenere saken lenge nok. Der finnes instruktive eksempler på hvor langt enkelte dødsdømte og deres advokater har klart å drive treningskunsten. Intet kan mer nedsette respekten for vårt rettsoppgjør, enn det at slike manøvrer lykkes.

La meg til sist, skjønt det i grunnen ligger helt utenfor emnet, protestere mot dr. Scharffenbergs besynderlige og dypt usmakelige forsøk på å gi det utseende av at oppgjøret med våre politikere har sammenheng med landssvikoppgjøret. Der er beklagelig mange i vårt land som blander disse ting sammen, Regjeringens for-sømmelser og nazistenes forræderi. Vil dr. Scharffenberg virkelig støtte denne begrepsforvirring? Mener han at det, ikke å strekke til under en katastrofal situasjon, er et like daddelverdig forhold som det å svike sitt land under krig?

For øvrig — da katastrofen kom, var Regjeringens holdning slik at den etter min oppfatning gir absolutjon for mange forsømmelser. Skal vi regne trusler og skremser for tvang, dr. Scharffenberg, så var også Regjeringen utsatt for tvang, — det tyske ultimatum og Bräuers kommentarer var truende nok! Vi kunne lett nok hatt en utenriksminister som hadde latt seg skremme, — vi vet at to tidligere norske utenriksministre i juni 1940 støttet planene om Kongens abdikasjon! Jeg tror vi skal være taknemlige for at vi 9. april hadde en regjering og en utenriksminister som hadde mot og kraft til ikke å la seg «tvinge», slik som dr. Scharffenbergs protesjéer

P. t. Stockholm, januar 1948.

Jonas Jansen

114885

per. Selv om man forstår overgre-
pene etter frigjørelsen, skal man
ikke dekke over dem.

I hjemmestyrkene var det dess-
verre enkelte dårlige karer som opp-
trådte like hovent og brutalt som
slubberter i hirden, trengte ulovlig
inn i hjemmene, truet med sine vå-
pen, arresterte og «rekvirerte», dvs.
stjal. Også hederlige hjemmefront-
folk tiltok seg uhjemlet myndighet,
tvang bl. a. kvinner som mistenktes
for forhold til tyske soldater, til å
stille for seg. Dette påtalte jeg i
pressen og i skrivelser til politiet.

Arresterte NS-folk fikk lenge ikke
de samme rettigheter som andre
varetektfanger etter lov og regle-
ment har til besøk, brev og pakker.

I fengslene og fangeleirene fore-
gikk atskillig mishandling etter sam-
me metoder som under krigen, og
myndighetene synes å ha næret
ulyst til å foreta rettslig undersø-
kelse. Selv drap på tyske krigsfan-
ger har ikke ført til tiltale.

Med henblikk på tidligere retts-
praksis har jeg betegnet straffene
for landssvik som uheørt strenge.

Kriminalstatistikken for de seks
år 1931—36 viser følgende fordeling
av fengselsstraffene ved i alt 19.398
dommer (derav mange betingede):

Inntil 6 måneder	80.95 prosent.
6 mdr.—1 år	15.02 «
1—3 år	3.15 «
3—6 år	0.73 «
6—15 (20) år	0.13 «
Livstid	0.01 «

I disse seks årene var det bare to
dommer til fengsel på livstid.

Hertil vil bli svart at landssvik er
så meget verre, enn alle andre for-
brytelser. Selvfølgelig dømmer jeg
strengere om f. eks. tortur enn

2014
om vanlige voldshandlinger, men el-
lers burde landssvik henføres til
politiske forbrytelser, og dem
har man før sett mildere på enn
vanlige forbrytelser. Dette har fått
uttrykk i vår straffelov som både
i 8. kapitel «Forbrytelser mot Sta-
tens selvstendighet og sikkerhet», og
9. kapitel «Forbrytelser mot Norges
statsforfatning og statsoverhode»
har «hefte» (custodia honesta)
som mildere alternativ enn fengsel.
Således i den nå meget brukte § 86:
«med hefte i minst 3 år eller med
fengsel fra 3 år inntil på livstid».
§ 98 (forandring av statsforfatnin-
gen ved ulovlige midler) har endog
hefte som eneste straff.

Men under rettsoppgjøret har man
ikke villet se disse handlinger under
denne synsvinkel, men som almin-
nelige forbrytelser, skjønt nesten
ingen av de dømte tidligere har vist
kriminelle tilbøyeligheter. I strid
med straffelovens humane tanke er
hefte ikke blitt brukt i et eneste til-
felle.

Nettopp ved politiske forbrytelser
under en opprørt tid har det i an-
dre land tidligere vært alminnelig
å gi amnesti etter en viss tid
(således i Finland etter borgerkri-
gen). Til meg sa Quisling at han
senere hadde villet utstede almin-
nelig amnesti, og jeg tror det var
hans alvor.

Jeg har især krevd skånsomhet
overfor de passive og de ufri-
villige NS-medlemmer, og jeg
minner igjen om dissensene i Høy-
sterett 1945 fra meget ansette dom-
mere.

Etter Justisdepartementets opp-
gave ble 86 politiembetsmenn (der-
av 40 politimestere) av 189 og ca.
2000 polititjenestemenn av ca. 5500
suspendert eller fjernet. Det er hen-
holdsvis 45.5 prosent av embetsmen-
nene og ca. 36.4 prosent av tjeneste-
mennene. Skyldtes deres innmel-
delse i NS landssvik-sinnelag? Da
ville Norge hatt en uhyggelig stor
prosent forrædere i sitt politi! Den
psykologiske forklaring er heldigvis
en annen. Det samme gjelder andre
politisk uforstandige NS-folk.

Ved siden av «Vildanden» er noe
av det varmest menneskelige Ibsen
har skrevet, prestens gravtale i
«Peer Gynt» over ham som hadde
hugd av seg en finger for å slippe
å bli soldat, fordi hans kvinne var
med barn:

«Folk, fedreland, det lysende, det høye.
stod stedse slørt av tåker for hans
øye.»

Men etter trofast slit i sin snevre
lille verden fikk han dog dette av-
skjedsord: «den mand står knapt
som krøbling for sin Gud!»

Det samme gjelder tusener NS-
medlemmer, derfor finner jeg det
urettferdig å sviemerke dem for
livstid.

Jansen var foraktning om deres
«opportuniste». Jeg var ikke
opportunist, jeg framholdt 1940 at
selv om Tyskland skulle seire, burde
vi ikke gjøre oss æreløse ved å falle
Kongen og Regjeringen i ryggen,
Stortinget burde blankt avvise det
tyske ultimatum. (Truselen mot de
vernepliktige var bare bløff, den ble
skarpt fordømt av Falkenhorst.)
Men Stortingets presidentskap og
flertall handlet ut fra ganske sam-
me forutsetning som NS-medlem-
mene, at Tyskland sannsynligvis vil-
le seire, og man har rett til å stille
strengere krav til de folkevalgte re-
presentanter.

Som historiker burde Jansen også

huske at 9. april 1940 var det Stor-
tingets og Regjeringens mening å
kapitulere, bare kravet om Quisling
som statsminister førte 10. april hel-
digvis til valget av motstandslinjen.

Jansen synes å kjenne lite til den
systematiske forfølgelse av NS-
medlemmer og deres familie. Den
har endog gått utover de døde.
Stiftsdireksjonen (fylkesmann og
biskop) forbød i 1945 monumenter
på NS-medlemmenes gravsteder i
Oslo. Selvfølgelig kunne utfordren-
de innskrifter ikke tillates, men
kors eller plate med navn og årstall
burde vært tillatt. Etter forlydende
er forbudet nå oppe til revisjon.

Av plasshensyn må jeg forbigå
flere av Jansens uttalelser, og jeg
akter ikke å svare ham mer, han

kan heretter skrive som han lyster.
Vi er ikke av samme ånd.

Platon lot i dialogen Gorgias So-
krates si, at det er verre å gjøre
urett enn selv å lide urett. Denne
læren har mange glemt overfor de
slagne.

Johan Scharffenberg.

Morgenbladet

29/1.1948.